

Малко места има по света, където годините са създали такъв рай за скитника през столетията, каквото е западното крайбрежие на Мала Азия, набраздено от безброй заливи. Тук още по времето, когато никой не е подозирал, че някога ще има някакво си "християнско летоброене", възниквали красиви градове с възхитителни сгради и още по-възхитителна култура. Най-северният от тези прочути градове бил Троя, по-нататък се редели Лариса, Горгари, Кима, Смирна, Колофон, Ефес, Милет, Меласи, а най-южният бил Халакарнас. В този град има гробница, която е едно от седемте чудеса на света.

Бодрум е съвременното название на древния Халакарнас. Този град живее и до днес, макар и като незначително турско пристанище, заобиколено от гористи хълмове. Мястото, където е построен градът първоначално е било остров от пясъчни наноси. Днес той е живописно разположен в сред лозя, между които се виждат лакатушните древни крепостни стени. Според Витрувий, Халакарнас изглеждал така: " По местоположението си прилича на полукръгъл амфитеатър. Долу покрай пристанището се е ширел площад. По средата на площада минава много широка улица. Там се намира Мавзолеят, построен по такъв изключителен начин, че се смята за едно от седемте чудеса на света. Най-високото място е светилището на Арес с огромна статуя, направена от Леохар. От дясната страна на най-високото място е светилището на Афродита и Хермес, точно при извора на [Салмакис](#) . Някои хора са на мнение че този извор причинява болезнена женственост ".

[Историята на града](#) започва тридесет века преди нашата и е изпъстрена с много битки. Много владетели са властвали над тези територии и много творци са създали своите неповторими творби. Преди 24 века назад, в ония времена, градът бил управляван от Мавзол, а по-късно и от неговата съпруга Артемизия. Причината за да се построи Мавзолеят, най-голямата гробница в света след Египетските пирамиди, не била вярата в безсмъртието на душата, нито високомерието на тирана, а голямата любов. "Казват, че Артемизия обичала своя съпруг Мавзол с обич, по-силна от тази в любовните стихове и по-трайна от всякаква човешка страст. Когато Мавзол издъхнал, както му било орисано, тя, плачейки и нареждайки жалостно, закършила пръсти и предала тялото му на кладата с всички почести; после, обзета от скръб и копнеж по своя съпруг, стрила на прах изпепелените кости, смесила ги с благовонни масла, прибавила вода и всичко това изпила (понеже "страстно желяела да стане жива гробница на Мавзол", обяснява Валерий Максим). Проявявала още много други признаци на силна обич. С неописуеми усилия и великодушие тя построила в негова памет изключителна гробница, толкова великолепа, че се смята за едно от седемте чудеса на света. Посветила я на духа на Мавзол и наредила да се пеят в нея хвалебствени песни. За тази цел определила богати награди в пари и други вещи. За надпяванията пристигали образовани хора, надарени и сладкодумни: Теопомп, Теодект, Наукрит и дори Изократ... Докато живяла, живеела в скръб и от скръб обзета, издъхнала." Плана на гробницата разработили и осъществили архитектите Питеос и Сатирос. Мавзолеят смайвал преди всичко със своята архитектурна концепция. Представлявал съчетание от пирамида, зикурат и гръцки храм и по този начин изразявал особеното положение на Халикарнас като Дорийски град на пределите между Гърция, Месопотамия и Египетския свят. Съвременниците се възхищавали от неговите размери,

разточителност и главно от "ненадминатото съвършенство на художествена украса".

Основата на цялата постройка била "огромна поставка от проконески мрамор".

Поставката била с правоъгълна основа и според Плиний "южната и северната страна били дълги 63 стъпки, т.е цялата обиколка била 411 стъпки; поставката достигала до височина 25 лакътя" (превърнати в наши мерни единици ще получим паралелепипед с размери 18,9x42,3x11,1 метра). Обаче други автори цитират по-големи размери, според максималните данни поставката била 66x77x30 метра. В първия случай за нейното построяване биха били нужни 2,5 милиона наши стандартни тухли, а във втория - около 44,5 милиона. Дали може да се каже, че истината е някъде по средата? Над поставката се издигал надгробен храм, заобиколен от 36 йонийски колони, които поддържали покрива във вид на 24-градусова пресечена пирамида. Между колоните и по стените имало богата скулптурна украса. Пирамидата завършвала с площадка, на която била поставена скулптурна група - Мавзол и Артемизия в колесница с четири запрегнати коня. Според Плиний цялата постройка от основата до върха на скулптурната група била висока около 46 метра. За вътрешната украса на музея са се погрижили знаменити художници и скулптори, чиито творби се радват на най-голяма цветуща слава за вечни времена.

"Различни скулптори в благородна надпревара помежду си се заеха с украсата на отделни части от Мавзолея - всеки на една страна да го направи още по разкошен" - пише Витрувий. Това били Леохар, Бриакс, Скопас, Праксител и Тимотей.

Ненадминатото съвършенство на тяхното изкуство е причината тази творба да се прослави, като едно от седемте чудеса на света. При делбата, на Скопас се паднала източната стена, на която той изобразил "Битката на гърците и амазонките". Украсата на Мавзолея направена от Скопас се е запазила частично. Според древните описания, потвърдени от находките, за сюжет на релефите по северната, южната и западната стена на Мавзолея послужили подвизите на Тезей, състезанията на Пелопс и битките между кентаврите и лапидите. Авторите на изключителните статуи, които украсявали храмовата колонада, останали скрити в мъглата на анонимността. Триметровата скулптурна група "Мавзол и Артемизия" на върха на храмовата пирамида е създадена според древни източници от Питеос, съавтор на плана на Мавзолея.

Артемизия не доживяла да види украсата на Мавзолея, но творбата, с която почела смъртта на съпруга си, надживяла над петдесет поколения от човешкия род. И до днес живее в книгите на почти всички народи по света.

А сега накратко за съдбата на Мавзолея.

През XII в. от нашето летоброене все още си стоял на мястото. През XIII в. го засегнало земетресение. През XV в. бил разрушен. Той станал жертва на родоските рицари, които го използвали за строителен материал на крепостта "Свети Петър". През XIX в. били открити неговите останки от сър Чарлз Томас Нютон, който през 1846 г. започнал разкопки по тези места. До 1857 г., той изкопал няколко стъпала от храмовата пирамида и всички запазени останки от скулптурната украса: два от четирите впрегнати в колесницата коне, които украсявали върха на Мавзолея, статуите на Мавзол и Артемизия, множество фигури и лъвове, а също големи и малки фрагменти. Най-ценните парчета изпратил веднага в Лондон; част от находките "в знак на добра воля" подарил на турското правителство, което дълго време се чудело какво да ги прави и ги складирало в някакви казарми, докато се основе музея в Цариград. Там една част от предметите се загубила, а на друга пък изчезнал документационният материал,

така че сега знаем само, че статуите на лъвовете, които украсяват предверието на пристройката в Цариградския археологически музей, произхождат от Халикарнас, а единствено за големия лъв с красиво изработена грива е сигурно, че произхожда от Мавзолея. Статуите на Мавзол и Артемизия са, разбира се, в британския музей. Връх на успеха били за Нютън намерените 14 плочи с фризове, които някога украсявали стените на Мавзолея, и то именно с релефите от "Битката на гърците с амазонките", която древните автори преписвали на Скопас. Нютън намерил плочите, не в Мавзолея, а в крепостта "Свети Петър", където били зазидани в стените, за да подсилят постройката. Три други плочи с фризове от Мавзолея били открити във Вила ди Негро в Генуа.

Въз основа на всички находки са правени много опити да се възстанови първоначалният изглед на Мавзолея, като най-успешна реконструкция е направил Адлер в списание "Архитектура" (1900г.) с чертеж, който, може би най-вярно отразява някогашния изглед на Мавзолея.

Но в този край чудесата не свършват до тук. Не далеч от Ираклион се намират останките от [Кноския дворец на цар Минос](#). Много автори смятат лабиринта за едно от чудесата на света. При това, когато гърците започнали да пишат своята история, той отдавна вече не съществувал. Каква ли трябва да е била тази постройка, щом стотици години се помнела без каквито и да било исторически документи?